

ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont

**MTA Law Working Papers
2025/15**

**Békemegállapodás Ukrajna és Oroszország között a
nemzetközi jog feltétlen érvényesülést kívánó
normáinak fényében – területváltozások elfogadhatók?**

Csapó Zsuzsanna

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

*ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont – MTA Kiválósági Kutatóhely
ELTE Centre for Social Sciences – MTA Centre of Excellence*

BÉKEMEGÁLLAPODÁS UKRAJNA ÉS OROSZORSZÁG KÖZÖTT A NEMZETKÖZI JOG FELTÉTLEN ÉRVÉNYESÜLÉST KÍVÁNÓ NORMÁINAK FÉNYÉBEN – TERÜLETVÁLTOZÁSOK ELFOGADHATÓK?

Miként zárható le az orosz-ukrán háború? Mi lesz, mi lehet a majdani békemegállapodásban? Jelen tanulmány e kérdésekre keresi a választ, de kizárólag egyetlen aspektust vizsgálva: szentesíthet-e ukrán területvesztést, orosz területszerzést egy békeszerződés. Azaz nem tér ki azokra a – szintén jelentős – kérdésekre, hogy vajon a leendő egyezmény előírhat-e (Putyin kinyilvánított szándéka¹ szerint) az ukránok számára semlegességet, tilthatja-e Ukrajna NATO-hoz való csatlakozását, miként szóljon az ukrainai orosz etnikum, és más kisebbségek védelméről, rendelkeznek-e az Oroszországgal szembeni szankciók feloldásáról, a nyugati országok által befagyasztott orosz vagyon visszaadásáról, vagy épp hogyan vonják felelősségre a háborús bűnösöket, stb. Kizárólag arra a kérdésre keressük a választ: feladható-e a területi integritás a békéért cserébe. Ukrajna határai átrajzolásának vannak-e nemzetközi jogi korlátjai?

1. BEVEZETÉS

Bár az Ukrajnával szemben 2022 februárjában megindult inváziót pár nappal követően az ENSZ Közgyűlése² is meggyőző többséggel³ – 141 igennel, 35 tartózkodás mellett, mindössze 5 ellenszavazattal (köztük persze Oroszországgal) – kiállt Ukrajna területi integritása mellett, s immár évek elteltével az ukrán vezetés sem látszik engedni, mégis egyre többek szorgalmazzák, hogy az ukránoknak el kellene fogadniuk a területvesztést. Máskülönben véget nem érő fegyveres konfliktussal nézünk szembe.

Ám ne ülünk fordítva a lovon! Amint ugyanis felhagynának jogsértésükkel az oroszok, máris véget vethetnének az általuk kirobbantott fegyveres konfliktusnak. Nem az ukrán makacskodás tehát az oka a háború elhúzódásának, hanem az oroszok folytatólagos agressziója.

Ami pedig a területi változásokat, az oroszok által követelt területszerzést illeti: *ex iniuria ius non oritur*,⁴ azaz jogellenesség nem teremt jogot, vagyis „a jogsértés miatt [...] a jogsértő nem

* Egyetemi docens: Nemzeti Közszerológati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Nemzetközi Jogi Tanszék. E-mail: csapo.zsuzsanna@uni-nke.hu.

¹ Guy FAULCONBRIDGE: *Exclusive: Putin's demands for peace include an end to NATO enlargement, sources say*. Reuters. 2025.05.28. <https://www.reuters.com/world/europe/putin-ukraine-peace-wants-pledge-halt-nato-enlargement-sources-say-2025-05-28/>; Kateryna DENISOVA: *NATO expansion 'fair' concern for Putin, Kellogg says*. The Kyiv Independent. 2025.05.30. <https://kyivindependent.com/nato-expansion-fair-concern-for-putin-kellogg-says/>.

² UNGA (United Nations General Assembly) Resolution A/RES/ES-11/1. *Aggression against Ukraine*. 2022.03.02. 11th emergency special session, United Nations Digital Library. <https://digitallibrary.un.org/record/3965290?v=pdf>.

³ *General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Demanding Russian Federation Immediately End Illegal Use of Force in Ukraine, Withdraw All Troops*. United Nations – Meetings Coverage and Press Releases, 2022.03.02. <https://press.un.org/en/2022/ga12407.doc.htm>.

⁴ Aaron X. FELLMEYER – Maurice HORWITZ: *Guide to Latin in International Law (1 ed.)*. Oxford University Press, 2011. Ex iniuria ius non oritur. Oxford Reference. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-678>.

szerezhet annak eredményeként [...] jogokat”.⁵ E római jogi maxima a nemzetközi jognak is általános jogelve.⁶ Saját felróható magatartására előnyök szerzése végett tehát senki, így egyetlen állam sem hivatkozhat. De mit is jelent mindez az orosz-ukrán háború, illetve annak lezárása viszonylatában? Azt, hogy nem ismerhetők el az erőszakkal kieszközölt területszerzések.

2. ALAPVETÉSEK

Rögzítsünk mindenekelőtt három alapvetést. 1) Az államok közötti erőszak tilalma: *ius cogens*, azaz a nemzetközi jog feltétlen érvényesülést kívánó (egyik) szabálya (s mint ilyen, minden államot kötelező norma, azaz nemcsak az őt deklaráló – egyébiránt kvázi univerzális – ENSZ Alapokmány⁷ részeseit köti). 2) Oroszország a szomszédja elleni fegyveres támadással megsértette az államok közötti erőszak tilalmának kógens szabályát. 3) *Ius cogens* sérelme esetén pedig nemcsak a jogsértő államnak (ez esetben Oroszországnak) keletkeznek kötelezettségei, hanem egyúttal az egész nemzetközi közösségnek⁸ is.

Ha tehát a nemzetközi jognak a minden más nemzetközi jogforrás felett álló egyik kógens normája⁹ sérül, akkor a felelős állam szokásos kötelezettségei mellett (hagyjon fel a jogsértéssel, teljesítse a figyelmen kívül hagyott nemzetközi kötelezettségét, nyújtson jóvátételt, illetve akár adjon garanciát arra, hogy a jogsértés nem ismétlődhet meg) valamennyi más állam oldalán is keletkeznek plusz kötelezettségek. Így – az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának¹⁰ az államok felelősségéről szóló 2001. évi végleges tervezete¹¹ szerint – a nemzetközi közösség minden tagja köteles¹² 1) együttműködni, hogy jogszerű eszközökkel véget vessenek a *ius cogens* súlyos megsértésének, 2) tartózkodni a jogsértőnek történő segítségnyújtástól, 3) valamint nem elismerni a kógens norma (így az erőszak tilalma) megsértésének következtében előállt helyzetet. Témánk szempontjából utóbbi kötelezettségnek van kiemelkedő relevanciája.

⁵ SZALAI Anikó: *A fegyveres összeütközések hatása a nemzetközi szerződésekre*. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1376/1/Szalai_Aniko_PhD_disszertacio.pdf p. 58.

⁶ HERSCH LAUTERPACHT: *Recognition in international law*. Cambridge University Press, 1947. <https://files.pca-cpa.org/pcadocs/ua-ru/04.%20UA%20Rejoinder%20Memorial/02.%20Legal%20Authorities/UAL-99.pdf> p. 420.

⁷ 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95600001.tv>; United Nations Charter, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.

⁸ CSAPÓ Zsuzsanna: *2022 és az orosz agresszió. Semmibe vagy komolyan vesszük a nemzetközi ius cogens koncepcióját?* In: BARCSI Tamás – DIÓSI Szabolcs (ed.): *A válság elméleti vonatkozásai*. Tanulmánykötet. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2022. <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/55fedc8a-f94d-4f59-812f-47487455b5de/content#page=67> p. 66-68.

⁹ CSAPÓ Zsuzsanna: „[...] és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni.” *Az 1969. évi bécsi egyezmény és a ius cogens módosíthatósága*. In: Állam- és Jogtudomány, Vol. LXI. No. 1. 2020. https://real.mtak.hu/109132/1/AJT_2020_01_02_CSAPÓ.pdf p. 25-43.

¹⁰ International Law Commission, <https://legal.un.org/ilc/>.

¹¹ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (ARSIWA)*. International Law Commission, fifty-third session, 2001. In: Yearbook of the International Law Commission 2001. Vol. II. Part Two. Annex to General Assembly resolution 56/83 of 12 December 2001 (corrected by document A/56/49(Vol. I)/Corr.4.), https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf.

¹² CSAPÓ Zsuzsanna: *Segíteni vagy nem segíteni: ez itt nem lehet kérdés. Avagy az államok – így Magyarország – nemzetközi kötelezettségei az orosz-ukrán fegyveres konfliktus kapcsán, a nemzetközi ius cogens megsértése esetén érvényesülő felelősségi szabályok tükrében*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Ludovika blogtér, Kormányzás és tudomány blog, 2023.01.30. <https://www.ludovika.hu/blogok/kormblog/2023/01/30/segiteni-vagy-nem-segiteni-ez-itt-nem-lehet-kerdes/>.

3. NINCS ÚJ A NAP ALATT: A STIMSON-DOKTRÍNA

Ami az el nem ismerési kötelezettséget illeti: igaz ugyan, hogy annak államok általi kifejezett elfogadása, miszerint a nemzetközi jogforrások között léteznek hierarchiát teremtő kógens, azaz feltétlen alkalmazást igénylő szabályok, csak 1969-ben történt meg a nemzetközi szerződések jogáról szóló bécsi egyezményben,¹³ s ezzel párhuzamosan vált egyértelművé az is, hogy az államok közötti erőszak tilalma e kógens szabályok közé tartozik, az a gondolat már az 1930-as években megjelent, miszerint: nem ismerhetők el jogszerűnek az erő alkalmazásával elért területszerzések.

Henry L. Stimson, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere 1932-ben leszögezte: nem akceptálhatók az erőszak révén létrejött nemzetközi területváltozások. Ekkor még épp csak négy éve született meg az a nemzetközi közösség majd' minden állama által ratifikált szerződés, az 1928. évi Briand-Kellogg paktum,¹⁴ amelyben az államok lemondtak a háborúról „mint a nemzeti politika eszközéről”. Visszhangozva¹⁵ a Stimson-doktrínát, a Nemzetek Szövetségének Közgyűlése is ugyancsak 1932-ben határozatban¹⁶ deklarálta:¹⁷ a Népszövetség tagállamai nem ismerhetnek el semmilyen helyzetet, szerződést vagy megállapodást, amely a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmányába vagy a Párizsi [Briand-Kellogg] paktumba ütköző módon jött létre. Egy agresszor állam számára tehát nem engedhető,¹⁸ hogy jogcímet szerezzen agressziójának gyümölcseire, még akkor sem, ha agressziójának áldozatát békeszerződés megkötésére kényszeríti.

Stimson e doktrínát Japán mandzsukuói inváziójára reagálva fogalmazta meg. Erőtlensége e tételnek mindazonáltal már akkor, az 1930-as években nyomban megviláglott, ignorálására nem egy esetben sor került, amióta azonban kógens normává fejlődött az erőszak tilalma, ezen el nem ismerési parancs teljesítése minden állam kötelezettségévé vált. Ahogy 1970-ben az ENSZ Közgyűlés fogalmazott az államok közötti baráti kapcsolatokról szóló 2625 (XXV) számú deklarációjában:¹⁹ „erőszak alkalmazásával vagy azzal való fenyegetéssel elért területszerzés nem ismerhető el legálisnak.” S az agresszió mibenlétét definiáló, szintén konszenzussal 1974-ben elfogadott 3314 (XXIX) számú közgyűlési határozat²⁰ is megerősítette: „Az agresszió által elért területszerzést vagy különleges előnyt nem lehet és nem szabad jogszerűnek elismerni.” Vegyünk egy Ukrajna esetleges megcsonkításához hasonlatos esetet, Kuvait Irak általi annektálását az 1990-es évek elejéről. Akkor az ENSZ Biztonsági Tanácsa (BT) 662 (1990)

¹³ 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98700012.tvr>; 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, UN Doc A/CONF.39/11/Add.2, https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&clang=_en.

¹⁴ *A Briand-Kellogg-paktum*. Grotius.hu, <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=bixiem>.

¹⁵ *Stimson doctrine, 1932*. U.S. Department of State, Archive, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/id/16326.htm>.

¹⁶ *Resolution Adopted by the Assembly of the League of Nations on March 11, 1932*. Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, Japan, 1931–1941, Volume I. United States of America, Department of State, Office of the Historian, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1931-41v01/d158>.

¹⁷ KAJTÁR Gábor: *Az erőszak tilalma*. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (ed.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) 2018. <https://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma> [12].

¹⁸ *Stimson doctrine*. United Nations Department for General Assembly and Conference Management, UNTERM – The United Nations Terminology Database, <https://unterm.un.org/unterm2/en/view/1cd1b88d-9f17-4da8-a81b-a6149390b1fd>.

¹⁹ UNGA Resolution 2625 (XXV) *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. 24 October 1970. https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf.

²⁰ UNGA Resolution 3314 (XXIX) *Definition of Aggression*. 14 December 1974. <https://digitallibrary.un.org/record/190983?v=pdf>.

számú határozatában²¹ „úgy határoz[ott], hogy Kuvait Irak általi annektálása [...] semmisnek tekintendő” és „felszólít[ott] minden államot, nemzetközi szervezetet [...], hogy ne ismerjék el ezt az annexiót, és tartózkodjanak minden olyan cselekedettől [...], amelyet az annexió közvetett elismeréseként lehetne értelmezni”. Ugyanígy áll ki ma következetesen az Európai Unió Ukrajna területi integritása mellett: így példának okáért a kezdetektől, a Krím oroszok általi elcsatolásának évfordulóin az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselői ismételten újra és újra egyértelművé teszik²² az EU nevében, hogy nem ismerik el a félsziget illegális annektálását. De vajon Ukrajna elengedheti területeit?

4. UKRAJNA LEMONDHAT EGY OROSZORSZÁGGAL KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉSBN (MA MEGSZÁLLÁS ALATT ÁLLÓ) TERÜLETEIRŐL?

4.1. AZ ENSZ ALAPOKMÁNYA ÉS A SZERZŐDÉSEK JOGÁRÓL SZÓLÓ BÉCSI EGYEZMÉNY ELŐÍRÁSAI

Érdemes lehet a nemzeti jog előírásait is görcső alá venni (hiszen Zelenszkij ukrán elnök gyakorta hangoztatja,²³ alkotmányuk²⁴ tiltja²⁵ számára, hogy területelengedéről tárgyaljon), ám jelen írás kizárólag a nemzetközi jog szabályaira fókuszál. A nemzetközi jog normái közül pedig kettő adhat biztos fogódzót a fenti kérdés kapcsán. Egyrészt az 1945. évi ENSZ Alapokmány,²⁶ amely rögzíti az államok közötti erőszakkal való fenyegetés és az erőszak alkalmazásának tilalmát,²⁷ másrészt a nemzetközi szerződésekről szóló 1969. évi bécsi egyezmény,²⁸ amelynek értelmében érvénytelen, azon belül semmis a kényszer, vagyis a fenyegetés vagy erőszak hatására kötött szerződés,²⁹ illetve szintén semmis a kogens normába,³⁰ így többek között az erőszak tilalmába ütköző szerződés.

²¹ UNSC (United Nations Security Council) Resolution 662 (1990) 9 August 1990. https://digitallibrary.un.org/record/94573?ln=zh_EN&v=pdf.

²² *One year later, EU still condemns Crimea annexation*. Euranet Plus News Agency, 2015.03.16. <https://euranetplus-inside.eu/one-year-after-eu-still-condemns-the-crimea-annexation/>; *Declaration by the High Representative Federica Mogherini on behalf of the EU on Crimea*. Council of the EU, Press release, 2017.03.17. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/17/hr-declaration-crimea/>; *Declaration by the High Representative Federica Mogherini on behalf of the EU on the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol*. European Union External Action, 2018.03.22. https://www.eeas.europa.eu/node/41858_en; *Declaration by the High Representative Federica Mogherini on behalf of the EU on the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol*. Council of the EU, Press release, 2019.03.17. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/03/17/declaration-by-the-high-representative-federica-mogherini-on-behalf-of-the-eu-on-the-autonomous-republic-of-crimea-and-the-city-of-sevastopol/>; *EU will never recognize Crimea as Russian, Kallas says*. The Kyiv Independent, 2025.04.22. <https://kyivindependent.com/eu-will-never-recognize-crimea-as-russian-kallas-says/>.

²³ ARATÓ László: *Zelenszkij Brüsszelben: Ukrajna nem adhat fel területeket*. hvg.hu, Eurologus. 2025.08.17. https://hvg.hu/eurologus/20250817_Zelenszkij_Von-der-Leyen_hajlandoak-koalicioja_orusz-ukran-haboru-ebx.

²⁴ *Constitution of Ukraine*. Official translation. High Council of Justice, Ukraine, https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/the_constitution_of_ukraine.pdf.

²⁵ Lásd az 1996-ban elfogadott ukrán alkotmány 2. cikkének 3. mondatát: „Ukrajna területe a jelenlegi határai között oszthatatlan és sérthetetlen”.

²⁶ E kvázi univerzális egyezményt ratifikálta természetesen Ukrajna is, Oroszország is.

²⁷ 2. cikk (4) bek.: „A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.”

²⁸ 116 részes állama között szinten ott találjuk Ukrainát és Oroszországot.

²⁹ 52. cikk: „Semmis az a szerződés, amelyet az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt nemzetközi jogi alapelvek megsértésével fenyegetés vagy erőszak hatására kötöttek.”

³⁰ 53. cikk: „A szerződés semmis, ha megkötésének időpontjában az általános nemzetközi jog valamely feltétlen alkalmazást igénylő szabályába [ius cogens] ütközik.”

4.2. A KÉNYSZER HATÁSÁRA KÖTÖTT SZERZŐDÉS SEMMISSÉGE

Mivel a kényszerítés következtében nincs a felek között valódi konszenzus, így nem jöhet létre érvényes megállapodás³¹ sem. Az ilyen szerződés akkor is érvénytelen, ha a kényszerített állam nem támadja meg a szerződést. (Itt tehát, ahogy Bodnár László fogalmazott,³² az „enyhébb” megtámadhatósági okok helyett az érvénytelenség „súlyosabb” esete, semmisség forog fenn.) Sokáig csak a személy elleni kényszer volt érvénytelenségi ok – e szabály már régóta, akkor is a nemzetközi szokásjog részét képezte, amikor az államokat még megillette a *ius ad bellum*, a háborúindítás joga –, de ma már, az erőszak tilalmának deklarálása óta az állam elleni kényszer is semmisségi oknak számít.³³

Ha ma békemegállapodás köttetne egy agresszor állam és az általa legyőzött ország között, Michael N. Schmitt szerint³⁴ „bár [e] békeszerződés közvetlenül nem engedélyezné az erőszak alkalmazását, ám azáltal, hogy annak jogellenes következményeit jogszerűnek ismerné el, a megállapodás közvetve ütközne az erőszak alkalmazását tiltó kógens normával”, azaz érvénytelen lenne, hozzá joghatás nem kötődhetne.

A bécsi egyezmény szerint a kényszer hatására kötött szerződés ráadásul a maga teljességében semmis, azaz egyes részei sem lehetnek érvényesek.³⁵ Schmitt szerint³⁶ ez a lehetséges orosz-ukrán békeszerződésre vetítve azt jelentené, hogy abból „nem lehetne kivágni a területi rendelkezéseket, és megtartani azokat, amelyek a békeállapothoz való visszatérést írják elő.”

A korábbi békediktátumok idején még rendelkeztek az államok a háborúindítás jogával. Az erőszak tilalmának 1945-ben történt deklarálása előtt így a legyőzött államok kénytelenek voltak elfogadni a győztesek által rájuk oktrojált feltételeket. Ma már azonban az agresszív háború nem jogszerű, és a területi hódítás nem legitim.³⁷

Ha Ukrajna kénytelen lenne egy a területeinek elrablását szentesítő békeszerződést kötni, az egyértelmű jel³⁸ lenne minden potenciális agresszor államnak, hogy bátran megtámadhatják a náluk gyengébb államokat, mert bár ezt tiltja a jog, mégis élvezhetik jogtalan hódításuk eredményeit. Zöld jelzés lenne ez Kínának Tajvan kapcsán, Törökországnak Észak-Ciprus vagy észak-szír területek vonatkozásában, belobbanthatná a balkáni feszültségeket, de, ahogy arra Vladislav Inozemtsev³⁹ felhívja a figyelmet, nem feledkezhetünk el Pakisztánról és határvitáiról afgán és indiai szomszédjaival, vagy éppen Latin-Amerikáról, ahol szinte nincs olyan állam, amelynek ne lenne egy másikkal területi vitája.

³¹ KAJTÁR Gábor: *Egy orosz-ukrán fegyveres konfliktust lezáró békemegállapodás szerződési jogi korlátjai a nemzetközi jogban*. In: BODZÁSI Balázs (ed.): *Jogászegyleti Értekezések 2025. Közjog és magánjog*. Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2025. <https://jogaszegylet.hu/wp-content/uploads/2025/09/Kajtar-Gabor.pdf> p. 242-247.

³² BODNÁR László: *A nemzetközi szerződések érvénytelenségének néhány dogmatikai kérdése*. In: TÓTH Károly (ed.): *Emlékkönyv Dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. születésnapjára*. Acta juridica et politica, Szeged, 1993. Tomus XLIII. Faxc. 1-43. https://acta.bibl.u-szeged.hu/6757/1/juridpol_043_073-082.pdf p. 74.

³³ A személy elleni kényszeréről mint érvénytelenségi okról szól a bécsi egyezmény 51. cikke, az állam elleniről az 52. cikke.

³⁴ Michael N. SCHMITT: *Ukraine Symposium – Territorial Acquisition and Armed Conflict*. Lieber Institute, West Point, Articles of War, 2023.08.29. <https://lieber.westpoint.edu/territorial-acquisition-armed-conflict/>.

³⁵ 44. cikk (5) bek.

³⁶ SCHMITT op. cit.

³⁷ Maksym VISHCHYK – Jeremy PIZZI: *Compromises on Territory, Legal Order, and World Peace: The Fate of International Law Lies on Ukraine's Borders*. Just security, 2023.10. 06. <https://www.justsecurity.org/89216/compromises-on-territory-legal-order-and-world-peace-the-fate-of-international-law-lies-on-ukraines-borders/>.

³⁸ Ibid.

³⁹ Vladislav INOZEMTSEV: *The Catastrophic Consequences of Peace*. Internationale Politik Quarterly, 2025.02.06. <https://ip-quarterly.com/en/catastrophic-consequences-peace>.

Fentiekén túl fontos azt is kiemelni, hogy a kényszer hatására területeket átengedő szerződés nem is szolgálja a hosszú távú stabilitást, legfeljebb csak rövid békét hozhat. Egy ilyen szerződés ugyanis bármikor belobbanthatja újra⁴⁰ a konfliktust, hiszen bármely ukrán kormány bárhány év elteltével megkérdőjelezhetné a semmis szerződésbe írt területi változásokat.

4.3. A JOG EREJE, A JOG URALMA

Mire képes a nemzetközi jog a jelenlegi fejlettségi szintjén? Oroszország Ukrajnával szembeni nyilvánvaló jogsértését⁴¹ látva egyértelműen kijelenthető, hogy a jog előírásai⁴² önmagukban képtelenek az agresszió megakadályozására, vagy azonnali megállítására, ámde – ahogy azt Maksym Vishchyk és Jeremy Pizzi⁴³ kiemeli – arra legalább képesek, hogy megfosszák az agresszort jogsértésének gyümölcseitől.

Ukrajnát szabad presszionálni területei feladására? Két út áll előttünk: amennyiben ragaszkodunk Ukrajna területi integritásához, akkor maradunk a *rule of law*, a jog uralmának mezsgyéjén. Amennyiben azonban a nemzetközi közösség asszisztál ahhoz, hogy Oroszország leszakítson területeket szomszédjából, a káosz uralma jön ismét el, amelyet egyszer már meghaladni kívántak az államok az ENSZ Alapokmány elfogadásával. A nemzetközi közösség tagjai sokáig léteztek – Plautust, illetve Hobbes-t parafrázálva – „az államnak államnak farkasa” természeti állapotában, ahol jogi kötöttség hiányában szabad volt a nemzetközi vitákat akár erőszakkal is rendezni, s gyakori is volt az erőszak, de az ENSZ Alapokmánnyal megkötött az államok „társadalmi szerződése”, az államok pedig átléptek, vagy átlépni reméltek a káosz világából a jog uralta világba. A „természeti” után a „társadalmi állapotban” immár senkit nem illet meg a háborúindítás joga, minden állam köteles vitáit békés módon rendezni. Az államok az erő alkalmazásának jogát átruházták az ENSZ Biztonsági Tanácsára, amely szerv monopolhelyzetben egyedül dönthet arról, felhatalmazza-e az államokat erőszakra, ha valamelyikük mégis megsértené vállalt kötelezettségét, és mégis erőt alkalmazna, vagy azzal fenyegetne, s őt a többinek jogkövető magatartásra kell kényszeríteni. S természetesen minden államnak megmaradt a joga, hogy bárminő felhatalmazás nélkül is, ha fegyveres támadás érne, arra jogosan válaszoljon önvédelem keretében fegyveres erővel. Amennyiben Oroszország – Földünk nem mellesleg messze legnagyobb területű országa – annektálhatná szomszédja területeit, az 1945-ben általa is kötött, s BT állandó tagként általa is fenntartandó társadalmi szerződést rúgná fel, s rúgnák fel azok, amely államok e helyzetet elfogadnák. Márpedig ez esetben visszatérne a „mindenki harca mindenki ellen” vastörvényein alapuló világrend.

4.4. NEMZETKÖZI JOGI ELŐÍRÁSOK LENNÉNEK KERÉKKÖTŐI A BÉKÉNEK?

Felmerülhet bennünk a kérdés, netán a nemzetközi jog maga lenne az, amely akadálya lenne a békének: hiszen ha az orosz-ukrán háború mielőbbi lezárásának a lehetséges útját abban látjuk, hogy az ukránok engedjék át Putyinnak a megszállt területeiket, de tisztában vagyunk egyúttal azzal is, hogy a nemzetközi jog normái alapján e megváltozó helyzet nem lenne elismerhető, s az átrajzolt térkép nem lenne akceptálható, akkor könnyen juthatunk akár erre a következtetésre

⁴⁰ VISHCHYK – PIZZI op. cit.

⁴¹ CSAPÓ Zsuzsanna: *Az orosz-ukrán háború és az egyén felelőssége a ius ad bellum és ius in bello normák megsértéséért*. In: Ügyvédek Lapja. Vol. LXI. No. 3. 2022. https://issuu.com/panpress/docs/ul_22_03_egyben_p.14. E forrás kapcsán megjegyezném, a Szerző által a kéziratban használt „emberiesség elleni bűncselekmény” fogalmát a lap egyeztetés nélkül „emberiség elleni bűncselekményre” írta át a tanulmány publikált verziójában.

⁴² HOFFMANN Tamás – KAJTÁR Gábor: *Az élő halott? – Az államközi erőszak tilalmának anatómiája válságok tükrében*. In: BÁN-FORGÁCS Nóra – LÖRINCZ Viktor Olivér – MEZEI Kitti – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár (ed.): *Poszt-COVID. A COVID-19 hatásai a jogrendszerre*. Akadémiai Kiadó, 2024. https://mersz.hu/dokumentum/m1222pc__81/p.83.

⁴³ VISHCHYK – PIZZI op. cit.

is. Magam mindazonáltal bízom Orbán Balázs azon véleményének⁴⁴ megcáfolhatóságában, miszerint napjaink világában „az intézmények átalakulásához tartozik a nemzetközi jog megváltozott szerepe is: korábban a nemzetközi jogi rezsim a konfliktusok deeszkálálását célozta, ma viszont éppen annak alapján lehet konfliktust generálni”. Én továbbra is úgy vélem, úgy remélem, hogy a modern nemzetközi jog az alapja a békének: a béke helyreállításának és a béke megtartásának. Épphogy ragaszkodnunk kell ezekhez a normákhoz, s mivel sok helyütt még tökéletlenek, tovább kell fejlesztenünk azokat.

4.5. A KÉNYSZER HATÁSÁRA KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS ÉRVÉNYESSÉGE

Érdemes azt is átgondolnunk, hogy egy kényszer hatására kötött békeszerződés ma is lehet, de csak két esetben⁴⁵ érvényes: egyrészt ha a kényszerítő intézkedést az ENSZ Biztonsági Tanácsa rendelte el, másrészt ha az agresszió áldozata kényszerítette ki a megállapodást. Hiszen csak a jogellenes erő alkalmazása okoz érvénytelenséget, a jogszerű erő alkalmazása nem. Márpedig a fenti két eset, az ENSZ Alapokmánya által is elismerten – lásd a kollektív biztonságról szóló VII. fejezetet, valamint az önvédelem jogát deklaráló 51. cikket – az erőszak tilalma alóli két kivétel, s mint ilyen, a keretükben kifejtett erő alkalmazása nem jogellenes. S így a meghátrálásra kényszerített agresszorral kötött békeszerződés érvényes lesz.

Ukrajna esetében persze jelen állás szerint ezek egyike sem járható út. Egyrészt mivel Oroszország az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja, és ilyen minőségében vétőjogával élve megakadályozna minden olyan BT határozatot, amely ellene irányulna, s amely tárgyalóasztalhoz, az ellenségeskedések lezárására kényszerítené. Másrészt Ukrajna ugyan az orosz invázióval szembeveszülve helytáll immár évek óta, de képtelen az erőviszonyokat a maga javára átbillenteni, s csekély a remény arra, hogy az agresszort térdre, majd megállapodásra kényszerítse (az ország elhagyására, jóvátétel fizetésére, hadifoglyok hazaengedésére, háborús bűnösök felelősségre vonására vagy kiadására, újbóli jogsértés elleni garancia vállalására, stb.).

Hacsak nem bízhatunk az Ukrajnát támogatók erejében, hiszen ne feledjük: nem csupán az egyéni önvédelem jogát ismeri el az ENSZ Alapokmánya (s egyúttal a szokásjog is), de a kollektív védelem jogát is. Azaz minden állam, amely egy megtámadott államnak segít, jogszerűen fejt ki az agresszióra viszontválszként erőt. A konfliktus kiszélesedését elkerülendő itt azonban nem a – bár jogszerű – közvetlen katonai beavatkozásra gondolok, hanem az ukrán hadsereg támogatására, illetve a gazdasági nyomásgyakorlásra. Ha így sikerülne a gazdaságilag, katonailag megroppant, bedőlt Oroszországot békemegállapodásra kényszeríteni, az a békeszerződés a legitim kényszer okán érvényes lenne. Más, immár nem nemzetközi jogi, kérdés, hogy nem járna-e még nagyobb fejfájással a nemzetközi porondon egy megrokkant, megbuktatott, s így válságba sodródó Oroszország.

5. MI LEHET A MEGOLDÁS? TERÜLETVÁLTOZÁS JOGSZERŰEN BEKÖVETKEZHET UKRÁN-OROSZ VISZONYLATBAN?

Megtörténhet, hogy mindkét oldal részéről kényszer nélkül kötött szerződés szól majd területmódosulásról? („Csereberéről”,⁴⁶ ahogy Trump többször fogalmazott, holott az ukránok részéről területi igények sosem merültek fel.) Jogszerű, ám egyelőre irreális megoldás

⁴⁴ ORBÁN Balázs: *Huszárvágás. A konnektivitás magyar stratégiája*. MCC Press, 2023. <https://mccpress.hu/huszarvag-as-konnektivitas-magyar-strategiaja> p. 93.

⁴⁵ SCHMITT op. cit.

⁴⁶ Rachel HAGAN – Laura GOZZI: *Trump says he will try to get back territory for Ukraine in talks with Putin*. BBC News, 2025.08.11. <https://www.bbc.com/news/articles/c0e99yqv332o>.

megítélésem szerint a következő lépésekből állhatna: 1) a harcok lezárását követően az orosz csapatokat ki kellene vonni Ukrajna 1991-ben rögzített határain kívülre, 2) a volt megszállt területeken ideiglenes nemzetközi ellenőrzést⁴⁷ lenne szükséges létesíteni, amely mellett minden korábbi lakos, aki akarna, biztonságosan hazatérhetne, egyúttal nemzetközi összefogás segítené az újjáépítést, 3) nemzetközi felügyelet melletti népszavazásokat kellene tartani, 4) s ha a lakosság többsége a szabad és fair referendumokon a másik országhoz való csatlakozásról döntene, azaz amennyiben a helyi lakosság Oroszországhoz tartozna, immár konszenzuális megállapodásokat köthet a két ország a területátengedésről, a cesszióról. Ez a megoldás összhangban lenne mind az állami szuverenitás és területi integritás, mind a népek önrendelkezési joga⁴⁸ alapelveivel.

Ha pedig két állam között a háborút követően nézeteltérés lenne a határokat illetően, ahogy arra Schmitt⁴⁹ felhívja a figyelmet, független testületek eldönthetik – békésen – e vitát. Lásd példának okáért a BT határozat által 1991-ben életre hívott Irak-Kuvait Demarkációs Bizottságot az Öböl-háborút követően, vagy a 2000-ben működését megkezdő Etiópia-Eritrea Semleges Határmegállapító Bizottságot, amelynek felállításáról békeszerződés rendelkezett.

Más kérdés, hogy Oroszországnak nemigen lenne mire hivatkoznia ilyen bizottságok előtt. Hiszen (ahogy ekkortájt négy másik⁵⁰ megállapodásban is) 1994-ben a Budapest Memorandumban⁵¹ (azaz az Ukrajna atomsorompó egyezményhez történő csatlakozásával kapcsolatos biztonsági garanciákról szóló nemzetközi megállapodásban) az Orosz Föderáció „újólág megerősít[ette] Ukrajnával szembeni elkötelezettség[é]t, hogy az EBEÉ [az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet] Záróokmányának elveivel összhangban tiszteletben tartj[a] Ukrajna függetlenségét és szuverenitását, valamint meglévő határait.”

Ez volt persze az a megállapodás is, amelyben Oroszország vállalta, hogy tartózkodni fog az Ukrajna területi integritása vagy politikai függetlensége elleni erővel való fenyegetéstől vagy ilyen erő alkalmazásától. Napjaink egyik legnagyobb kihívása arra választ adni, hogy ha a korábbi adott szót kegyetlenül lesöprő fegyverek helyét majdan ismét átveszik a szerződések, vajon mik, kik, hogyan fogják biztosítani,⁵² hogy ezen új egyezményeket immár tiszteletben is fogják tartani.

6. MI TEHÁT A TÉT?

Utalva a grúziai 2008. évi eseményekre s azt követően a nemzetközi közösség beletörődő passzivitására, majd Krím 2014-ben történt annektálására s az azt kísérő ugyancsak lanya

⁴⁷ BUZA László: *A nemzetközi ellenőrzés mint a törvényesség biztosítója a nemzetközi életben*. In: Állam- és Jogtudomány, Vol. VIII. No. 2. 1965. https://real.mtak.hu/206972/1/Buza_58_AJT_1965_VIII_2_.pdf p. 163-182.

⁴⁸ TÓTH Norbert: *A népek önrendelkezési joga*. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (ed.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovat szerkesztő: SULYOK Gábor) 2018. <https://ijoten.hu/szocikk/a-nepek-onrendelkezesi-joga>.

⁴⁹ SCHMITT op. cit.

⁵⁰ SZ. BÍRÓ Zoltán: *Orosz csapatok az ukrán határnál: Putyin szerint a Nyugat átvágta Moszkvát*. Qubit, 2022.02.16. <https://qubit.hu/2022/02/16/orosz-csapatok-az-ukran-hatarnal-putyin-szerint-a-nyugat-atvagtamoszkvat>.

⁵¹ *Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*. Budapest, 5 December 1994. UNTS Vol. 3007. I-52241. Ukraine, Russian Federation, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/v3007.pdf>;

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>; LAMM Vanda: *Az ukrán háború a nemzetközi jog tükrében*. In: Magyar Tudomány, Vol. 184. No. 9. 2023. https://www.epa.hu/00600/00691/00242/pdf/EPA00691_mtud_2023_09_1120-1129.pdf p. 1123-1124.

⁵² Henry FOY – Christopher MILLER – Steff CHÁVEZ: *US offers air and intelligence support to postwar force in Ukraine*. Financial Times, 2025.08.26. <https://www.ft.com/content/66ec25a0-4af8-467f-9fbc-cf42de890a7e>.

nemzetközi reakciókra, Vladislav Inozemtsev,⁵³ immár ismeretében annak, mindez hova vezetett 2022-ben, úgy véli: „minden jelentős engedmény, amit Oroszországnak tettek, csak még bátrabbá tette [Putyint] a globális rend megdöntésére irányuló törekvéseiben”. Aki most amellet kardoskodik, hogy az agresszió áldozata és/vagy a nemzetközi közösség fogadja el Ukrajna területeinek elszakítását, visszafelé akar haladni a történelemben, hátat fordítva az egyszer már elért eredményeknek. A 21. századból a 19. századba?! Micsoda perspektíva!

*„A béke nem tárgyalóasztalok mellett
vagy szerződések által születik,
hanem az emberek szívében.”*

Herbert Hoover
az USA elnöke 31. elnöke 1929 és 1933 között

⁵³ INOZEMTSEV op. cit.

© Csapó Zsuzsanna

MTA Law Working Papers

**Kiadó: ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont (MTA
Kiválósági Kutatóhely**

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Boda Zsolt főigazgató

Felelős szerkesztő: Kecskés Gábor

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Lux Ágnes, Mezei Kitti

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

E-mail: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515